

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות לג היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדרך הגמרא אל משעולי החיים

תמונה | מקומו של הסטיפלער צמוד לדלת הצדדית

"פתח קטן היה לו לרבי אצל מקומו ונכנס ויוצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם" גדולי ישראל במהלך כל הדורות חששו מאד להטריח את התלמידים. אע"פ שהתלמידים היו שמחים לכבדם, ובפרט בדרך קל כזה של קימה, אבל הוא חשש להטריחם.

אחד מגאוני הדור האחרון שהיה מקפיד מאד בזה היה אדונינו הקהילות יעקב ז"ע, שבחר לו מקום מיוחד בפניה המזרחית - צפונית של בית המדרש 'לדרמן' צמוד לפתח הצדדי כדי להגיע מיד למקומו.

מנהג זה הותיר רושם לדורות: מיד אחרי פטירתו קבעו את מקומו הקדוש לארון ספרי 'קהילות יעקב', ארון זה משמש גם כזיכרון לענוותנותו של רבינו.

מקומו הצדדי של קהילות יעקב שהפך לארון ספרים
(נראים גם ספסל העץ של הגר"ח גריינימן, וכסא הסנדקאות של הגר"ח קנייבסקי)

תופעה | מרפסות בהיכלי הישיבות

הגמרא שלנו מספרת על "אכסדרה דבי רב" המרפסת של בית המדרש, שלא היתה פתוחה לרחוב כמו שאר אכסדרות, אבל היו בה

כתלים נמוכים בלבד כדי להכניס האוויר.

מדוע האכסדרה של בית המדרש שונה? משום שתורה איננה נלמדת בחוצות, כמו שכתוב בגמרא במו"ק דף ט"ז: פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש - חמוקי ירכיך כמו חלאים, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר.

אמנם מאידך גיסא הכתלים היו נמוכים, כי לפעמים צריכים הלומדים לצאת למרפסת מאווררת, בשביל להעמיק ולהתרכז.

ובאמת הרבה פעמים מצאנו בשי"ס שבשביל ללמוד בעיון צריך לילך למקום מואר ומאוורר, לצאת מן הסוכה אל השדה לסדר מחשבותיו, וכן היה "גינתא דבי רב" סמוך לבית מדרשו של רב, ו"ארעא דרבנן" לטייל בה התלמידים, ו"שוקא דרבנן" שהיו מסתובבים בה החכמים, ועוד ועוד.

מפורסמת היא ה"מרפסת של פוניבז'" שם יוצאים הלומדים המעמיקים לנשוף אוויר תוך כדי עיונם. קבוצות קבוצות של בחורים דנים ומתפלפלים בעומקה של סוגיה. בחורים שקועים בשרעפים צועדים בה הלוך ושוב כשמוחם חרוש קמטי מחשבה וידיהם שלובות מאחורי גבם... כך בכל ישיבה וישיבה, מימות הגמרא ועד ימינו, יש את ה"אכסדרה דבי רב" שלה, המספקת משב אוויר וקרני שמש לעמלי התורה.

המרפסת המפורסמת של פוניבז'
(מעליה הבטחת החפץ חיים מלשה"כ: ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש)

עלון "היא שיחתי" מיסודה של אגודת "לוחמי הדף" בראשות ידידי הרב אהרן צופיוף לחיזוק ועידוד עמידה באתגרי לימוד הדף היומי. מרגיש בודד במערכה? מנסה לעמוד בקצב ולא מצליח? הצטרף אלינו, איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק! להצטרפות לקבוצות השונות של "לוחמי הדף" צור קשר במספר 054-824-9119

מעניין לדעת | שמירת הבית היא נס נגלה של המזוזה!

והנה הוקשה לרבותינו לשון הטור שכתב "וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו כו", וממשיך שם "וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה כו", והרי אריכות ימים היא גדולה לנו משמירת הבית [והיה מקום ללמוד מזה על גודל מעלת שמירת הבית, ששם מידת תפארת ומקום השראת השכינה וכו', וכמו שכתב הרמ"ק בתומר דבורה שכאשר האדם עוזב את ביתו הוא בסכנה כי הוא רחוק ממקום השכינה שהיא על ביתו, וממילא יובן היטב דכל אריכות הימים אינה אלא בשביל להשרות השכינה בתחתונים בבתי ישראל, והיא המעלה הגדולה ותכלית הכל].

ובבית יוסף שם כתב בזה דברים מבהילים "משום דאריכות ימים הוא נס נסתר ושמירת הבית הוא נס נגלה, שהדרים בשאר בתים שאין בהם מזוזה ניזוקין, והדר בבית שיש בו מזוזה ניצול קרי לשמירת הבית גדול", ויש לעיין מדוע לא נאמר כן גם גבי אריכות ימים, שהוא נס נגלה, שהדר בבית שיש בו מזוזה מאריכין ימיו כו', ויש ליישב בשני פנים: או מצד שאריכות ימים איננה בדוקא אריכות שנים, ולא כל אחד רואה ומכיר בין מי שימיו ארוכים למי שימיו קצרים. או מצד שגבי אריכות ימים אפשר לתלות בסיבות טבעיות ה", ואילו בענייני המזיקים והקלקולים הסגוליים לא יועילו הטבעים.

הגדרה | שמירת המזוזה איננה שכר אלא "חפצא של שמירה"

עוד מבאר הבית יוסף 'אי נמי, משום דשמירת הבית הוא הפך מנהג מלך בשר ודם שהוא מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ קרי ליה גדול', ונראה שכונתו ליישב דאריכות ימים היא משכר המצוה וכמש"כ בתורה למען ירבו ימיכם גו', שעל זה קאי כל הפרשה שאם יעבדו את ה' כראוי אז יזכו לשכר מצות ואם לאו לא, אבל שמירת המזוזה על הבית, היא מגוף המצוה וענינה שבזה הוא הוא דומה למלך המשמר את עבדיו מבחוץ.

וכן פירש הב"ח להדיא שם 'אבל לפע"ד נראה דהכי קאמר, וגדול מזה דלא לבד שהקב"ה נותן לאדם שכרו על קיום מצוה זו דהיינו אריכות ימים הוא ובניו, אלא אף זה דהמצוה עצמה היא שומרת ביתו שעל ידה נשמר הבית מכל היזק, משא"כ בשאר כל המצות דאף על גב דנאמן הוא יתברך שישלם לאדם שכר לעתיד על קיום מצותו, מכל מקום אין מגיע לו שום הנאה וריוח מגוף קיום המצוה בעצמה, מה שאין כן במצוה זו דאיכא הנאה וריוח מגוף המצוה עצמה שהבית נשמר על ידה, וזה נוסף לו על השכר שיתן לו הקב"ה על קיום המצוה, כמו שנותן שכר על כל שאר קיום מצותיו לפום צערא אגרא'.

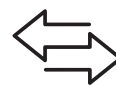

לקח | מזוזה - שמירה על בתי ישראל

בדף שלנו אנו לומדים על כך שהמזוזה נועדה לשמור את בתי ישראל, ולכן צריך לקובעה בצד החיצוני של הפתח הסמוך לרשות הרבים. הגמרא מאריכה שעבדי ה' יושבים בפנים והקב"ה משמרנו מבחוץ. [ובעבודה זרה הראה אונקלוס הגר לחיילי רומי שרדפו אחריו, ועל ידי זה התגיירו כולם ע"ש].

וכן למדנו לעיל דף ל"ב 'תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה כו', ופרש"י 'סכנה מן המזיקין, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה'. מבואר דכל שאין בה מצוה, ממילא יש בה סכנה, כיון דאין לבית שמירה דמזוזה.

כך גם מצאנו בפסחים דף ד' דמזוזה חובת הדר היא (היינו השוכר) 'לפי שהיא משמרתו, וכתב ביתך ביאתך כו'. הרי מבואר מכל זה שמעיקר ענין המזוזה שתהא לשמירה לבתי ישראל.

מצד שני | אסור לקבוע מזוזה לשם שמירה!

אלא ש... לא רבים יודעים שיש קפיда גדולה שלא להניח המזוזה לשם שמירה!

וכמוש"כ הרמב"ם בהלכות מזוזה ה, ד: "אבל אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטיפשים לא די להם שביטלו המצוה אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו כאילו הוא קמיע של הניית עצמן כמו שעלה על לבם הסכל שזהו דבר המהנה בהבלי העולם".

וכבר תמה שם הרמ"ך בזה 'תימה הוא דבמסכת ע"ז משמע ממאי דאמר להו אונקלוס לגונדא דרומאי, כי הקב"ה עושה המזוזה לשמור ישראל מבחוץ שנאמר ה' ישמור צאתך ובואך, וכן פר"ש וכל רבותי כי המזוזה משמרת מן המזיקים, ומנהג כותבי מזוזות לכתוב בה שמות, מ"מ יש לדחוק דאונקלוס הוא דאמר להו לאחשובינהו לישראל אבל לא על דרך האמת'.

אבל בכסף משנה שם כתב על דבריו, דלא יתכן לומר דאין זה רק להחשיב לישראל, דהרי יש בזה נפק"מ לדינא דמזוזה צריכה להיות מבחוץ בטפח הסמוך לרשות הרבים וכמבואר בדף שלנו, אלא מסיק 'אין הכוונה בעשייתה לשמור הבית אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשך שתשמור הבית'. וכן הוא בטור סימן רפה 'וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו גו', וגדולה מזה שהבית נשמר על ידה כו', ומכל מקום לא יהא כוונת המקיימה אלא לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה'.

כופר בתורה. אבל כוונת הרמב"ם שכל התורה לא באה אלא ללמדנו שאין שייך להגיע לרפואת הגוף בלא רפואת הנפש, אין קיצורי דרך, אלא הכל לפי רוב המעשה, וממילא מה מאד גדולה עזותו וחוצפתו של הלוקח את התורה ועושה ממנה עצמה "קיצור דרך" להשגת רפואת הגוף.

וזהו כמו שנתבאר כאן בדעת הרמב"ם גבי המזוזה, שכל עניינה של המזוזה ללמדנו שהדרך היחידה להישמר מן המזיקים הוא להתגדל ולהתקדש בשמו יתברך, ומי שעושה אותה כאיזה "לחש" או "סגולה" להישמר מן המזיקים הרי הוא הופך את עניינה.

העמקה | השייכות בין מזוזה ליציאת מצרים

כבר הבאנו (בדף לב) את התמיהה המפורסמת על דברי הרמב"ן שמי שקונה מזוזה בזוז אחד מעיד בזה על ניסי יציאת מצרים, והרי כלל לא נזכר יציאת מצרים בפרשות המזוזה!

ויש לבאר בהקדם דברי הרמב"ן עצמו בפרשת שמע (דברים ו,ד) שמבאר תיבת "אלוקינו" על הניסים שעשה משה במצרים ובים סוף. "הזכיר ביחוד ה' אלהינו", כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לו שם תפארת. והנה דל"ת אחד גדולה, לרמוז על מה שכתוב בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם..."

אך לפי מה שנתבאר בדף שלנו יש לפרש באופן נוסף (שמעתיו מאחי הגאון רבי אלימלך הלוי שליט"א אשר ממנו שמעתי גם הרבה מהמקורות הנזכרים בגליון זה): דהנה נתבאר שעניין המזוזה היא שמירה על פתחי בתי ישראל, ויסוד עניין זה התחדש במכת בכורות, שבו נאמר ופסח ה' על הפתח, דמתרגמינן וחייס ה' על פתחא, היינו שיש שמירה ורחמים בפרט על הפתח, וכלשון המכילתא 'בשכר מצות שאתם עושים הוא נגלה וחס עליכם', וממשיך במכילתא "ופסח ה' על הפתח ולא יתן, והלא דברים ק"ו ומה אם דם פסח מצרים הקל שאינו אלא לשעה ואינו נוהג ביום ובלילה ואינו נוהג לדורות נאמר בו "ולא יתן המשחית" מזוזה שהיא חמורה שיש בה עשרה שמות מיוחדין ונוהגת ביום ובלילה ונוהגת לדורות על אחת כמה וכמה שלא יתן המשחית!" הרי ששמירת המזוזה נלמדת משמירת פתחי בתי ישראל במכת בכורות. ואם כן מובן היטב מה שאמר הרמב"ן שהקובע מזוזה בפתחו מעיד על השגחת ה' ועל ניסי מצרים, שהרי כל עניין המזוזה הוא מחידושי יציאת מצרים.

ביאור | השמירה נובעת מהמצווה ולא מעצם המזוזה

ונמצא שלמרות שכן הוא באמת, שהמזוזה מצד עצמה יש בה הגנה ושמירה, מכל מקום אסור לנו לכוין לשם זה, רק לשם המצוה שבה, ונראה הכונה בזה, כי גם השמירה העצמית שיש במזוזה אינה נפרדת מה"שם מצוה" שיש בה, דרך מכח השם מצוה שיש במזוזה מגיעה השמירה והגנת המזוזה, וזהו הפלגת הקפידא בזה, משום דיש כאן היפוך הכונה, דכל ענין המזוזה דהאדם מייחד את ביתו לגבוה איש כי יקדיש את ביתו קדש לה', ועל ידי זה שהבית מסומן ורשום בשם שמים, ממילא הוא ניצול מן המזיקין היראים לשלוח יד במלך, אבל מי שאינו קובע המזוזה כמצוה רק כהגנה, הנה הוא מהפך כוונת המזוזה, ומתייחס אליה כאחד מתשמישי הדיוט, ועל זה הקפיד הרמב"ם, שהוא מבזה המצוה ואין לו חלק לעוה"ב, כי במקום ההעלות את הבית אל המזוזה, הוא מוריד את המזוזה אל הבית, היינו שלוקח את המזוזה ומשתמש בה לצרכו, במקום שיהיה להפך.

ועיין בזה בשו"ת גינת ורדים (אורח חיים כלל ב סימן כח) דכתב דמי שיינה המזוזה רק לשם הגנה ושמירה לא תמוש רעה מביתו, וכתב שם דגוי שיקבע מזוזה בפתחו לא יהיה לו שמירה בזה 'שהמזוזה בעצמה אינה משמרת אלא בשכר עשיית רצון קוננו שצוינו לעשות כך ובשכר זה הוא יתברך שומר את עמו ישראל מכל דבר רע, וא"כ כיון שארטבן גוי הוי ולא בר מצוה הוא לא תועיל לו המזוזה לשום דבר, ואדרבא נעשית לו סם המות כמו גוי העוסק בתורה'.

השקפה | מדוע מי שמשמש בפסוקים לצרכיו כופר בתורה

ובאמת, יסוד זה השריש בנו הרמב"ם גם במקום נוסף, הל' ע"ז יא, יב: "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכן הקורא על התינוק שלא יבעת והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן, לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה שהן עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות שנאמר ויהיו חיים לנפשך".

ובמבט שטחי אין מובן, מה רע בכך שהוא מוסיף על מעלתה של תורה שלא די שהיא רפואת נפשות היא ג"כ רפואת הגוף. מדוע נעשה בזה